

પરિષદ-પાથેય

સંકલન : રાજેન્દ્ર પટેલ

વળી પાછો એક વધુ આંચકો. ભોળાભાઈના જવાથી એક ગ્લાનિ ફરી વળી હતી. માંડ કળ વળે ન વળે ન સુરેશ દલાલ હવે ગયા. ફરીથી એક ન પુરાય એવા અવકાશનો અનુભવ થયો. સુરેશભાઈ સાથેની છેલ્લી મુલાકાત યાદ આવી. ખૂબ પ્રેમથી પરિષદનાં નવા હોલમાં એક વાર કાર્યક્રમ આપવાનું સ્વીકારેલું. એ શક્ય ન બન્યું પણ એમની જીવંત હાજરી હજુ અનુભવાય છે. નવસર્જકોને જાણે મોટી ખોટ પડશે. દેશ હોય કે પરદેશ, ભાષા અને સાહિત્યના જાણે એ મશાલચી હતા.

ઘણી વાર લાગે છે એક એવી આખી પેઢી જાણે હવે જવા લાગી છે અને જેના વિકલ્પો શક્ય જ નથી. નવસર્જકો, નવલેખકોને માટે કેટકેટલું ભાથું આપીને આ વડીલો જાય છે. શું આપણે એમણે કરેલા તપને સાચવી શકીશું ? આ સેતુ જીવતા રાખીશું ? આપણી પૂર્ણતાને માટેની નિસબત હોય છે પણ એની પ્રક્રિયા કડવાશભરી નહીં પણ સંવાદિતાપૂર્ણ હોવી જોઈએ. આ દિવંગત સાહિત્યકારો પાસેથી મોટી શીખ લેવા જેવી વાત છે.

બંને સાહિત્યકારોની જેમ આપણે નવસર્જકોને સમભાવથી સાંભળવા પડશે, યોગ્ય ઠુંફ આપવી પડશે. એવા અનેક નવા લેખકોને આ બેય દિવંગત સાહિત્યકારોએ માર્ગદર્શન આપ્યું હતું અને તે થકી એક આખી પેઢી તૈયાર કરતા રહેલા. આપણે ભાષા, સાહિત્ય માટેની નિસબત અંગે ફેરવિચાર કરવો પડશે.

ઉમાશંકર જોશીનો જન્મદિવસ ૨૧ જુલાઈએ ગયો. આખા વર્ષ દરમિયાન અનેક કાર્યક્રમો યોજીને થાકેલા હોય એમ એ દિવસે ખાસ કોઈ કાર્યક્રમ ન યોજાયો. એ દિવસે દૂર ખેડબ્રહ્માની ગાંધીકથામાં બેઠા બેઠા પૂર્વપ્રમુખ નારાયણ દેસાઈએ ‘મારું જીવન એ જ મારી વાણી’ કાવ્યગાન બાદ અનાયસ જ કવિને અંજલિ આપી. રાષ્ટ્રીય માત્ર નહીં, પણ આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરના સર્જકોને બધા વતીથી જાણે યાદ કર્યાં.

માતૃભાષા કૌશલ પ્રમાણપત્ર અભ્યાસક્રમ : ભાષાનાં વિવિધ કૌશલ્યો

‘માતૃભાષા સંવર્ધન કેન્દ્ર’ દ્વારા સંચાલિત ‘ભાષા કૌશલ્ય પ્રમાણપત્ર અભ્યાસક્રમ’નો ચોથો દોર હમણાં સંપન્ન થયો. તા. ૨ જુલાઈથી ૨૫ જુલાઈ દરમિયાન ૨૧ દિવસના સમયપત્રકની મર્યાદામાં ચાલતા આ સાયંવર્ગોએ ભાષાના એક વિદ્યાર્થી તરીકે મને પુનઃ તાજગીનો અનુભવ કરાવ્યો.

ભાષા કૌશલ્ય ભણી અભિમુખ કરતો આ કાર્યક્રમ ખરેખર સરાહનીય છે એમ

હું કહીશ કેમ કે સમગ્ર અભ્યાસક્રમનું માળખું તેમ જ તેનું અમલીકરણ વિચારપૂર્ણ, રસપ્રદ અને સુગમ હતું. પરિષદને આ આયોજન માટે અભિનંદન. આશા રાખીએ કે આ અભ્યાસક્રમ સાતત્યપૂર્વક લાંબા સમય લગી ચલાવવામાં આવે.

ભાષા એટલે શું ? બોલાતી ભાષા ? સાહિત્ય સર્જનની ભાષા ? ભાષાનાં બદલાતાં સ્વરૂપો એના પરિવર્તનના પ્રશ્નો વગેરે અનેક બાબતોની ચર્ચા વિદ્વાન વ્યાખ્યાતાઓ, અધ્યાપકો, ભાષાવિદો દ્વારા આ અભ્યાસક્રમ દરમિયાન થઈ. તેથી એક સિક્ષક તરીકે તથા એક અદના ભાષા સંચારી તરીકે મારી ચેતના સતત સંમાર્જિત થતી રહી તેમ હું કબૂલીશુ.

ભાષાનાં વિવિધ કૌશલ્યો : શ્રવણ, વાચન, કથન, લેખન તરફ અભિમુખતા કેળવાય તે માટે ખાસ તો બધી વયના અને બધા વ્યવસાયોમાં રત ભાષાપ્રેમીઓ માટે આ અભ્યાસક્રમ કંઈક પ્રાપ્તિનો, કંઈક તૃપ્તિનો અનુભવ કરાવી રહ્યો એમ મારા સાથી ભાષા અભ્યાસુ મિત્રો વતી પણ કહી શકીશ.

ખાસ તો બોલતી તેમ જ લખાતી વખતે ગુજરાતી ભાષામાં અનુસ્વારો, વિરામચિહ્નો અને જોડણીની શુદ્ધિને સાંકળતા મુદ્દાઓ ઉપર સમયમર્યાદામાં રહીને પણ ઘણી વિસ્તારપૂર્વક સમજ આપવામાં આવી. પ્રાથમિક સમજને ઘૂંટવાનો અવકાશ સાંપડ્યો. વળી મહાવરા માટે વિવિધ ઉદાહરણોને સાંકળતી એક્સરસાઈઝની મદદથી સમજૂતિ અપાઈ તેથી વર્ગો જીવંત બની રહ્યા.

આ રીતે ભાષા કૌશલ્યો પ્રત્યે અભિમુખ કરવાની દિશામાં આ કાર્યક્રમને જો એડવાન્સ કોર્સ સુધી લઈ જઈ શકાય તો અચૂક તેને ભાષાપ્રેમીઓ સત્કારશે એવી મારી આશા છે. સમાજના હજી બહોળા વર્ગ સુધી આ કાર્યક્રમો પ્રચાર-પ્રસાર થાય તો માતૃભાષા અને સાહિત્ય દ્વારા સમાજમાં શિક્ષણક્ષેત્રે ડહોળાયેલાં વાતાવરણમાં જાગૃતિ અને સજ્જકા શું ન આવે ?

– વિભા નાયક

એની સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

તા. ૨૩-૭-૨૦૧૨ના રોજ સાહિત્યસર્જનમાં રસ ધરાવતી બહેનોની એક બેઠક (લઘુકથા અંગે) યોજાઈ. લઘુકથાના સ્વરૂપ અંગે પ્રસિદ્ધ લઘુકથાસર્જક પ્રફુલ્લ રાવલે વિશદ્ માહિતી આપતાં આ સાહિત્ય સ્વરૂપના ઝીણામાં ઝીણા તાણાવાણાને ખૂબીપૂર્વક વણી લેવાના કસબ અંગે માર્ગદર્શન આપ્યું. તેમણે કહ્યું કે “ટૂંકી વાર્તા કે નવલિકાની જેમ લઘુકથાનું સ્વરૂપ પણ નાનકડું છે પણ મોટા ગજાનું છે. જેમ સાહિત્યપ્રકાર ટૂંકો તેમ તેમાં કસોટી વધુ. લઘુકથામાં વર્ણન નહિવત્ હોય, પ્રસંગ નાનો છતાં વેધક હોય અને અંતે તો ધારદાર, ધારી અસર ઉપજાવનારો અને વાચકોને વિચારતાં કરી દે એવો

હોવો જોઈએ.” બહેનોએ ઉત્સુકતાપૂર્વક લાંબી છાપ છોડી જતી હૃદયગમ વાર્તાના સ્વરૂપ અંગે ચર્ચા કરી અને મુક્ત મને પ્રશ્નોત્તરી પણ કરી.

અંતે પ્રફુલ્લ રાવલે પણ પોતાની એક પ્રકાશિત કૃતિ વાંચી.

સાહિત્ય સિદ્ધાંત વ્યાખ્યાનશ્રેણી

ક. લા. સ્વાધ્યાયમંદિર દ્વારા આયોજિત ‘સાહિત્ય સિદ્ધાંત વ્યાખ્યાનશ્રેણી-૨’માં તા. ૨૭ જુલાઈ, ૨૦૧૨ શુક્રવારને રોજ ‘બાર્થ અને સાહિત્યવિચારણા’ વિશે હેમંત દેવેએ વ્યાખ્યાન આપ્યું હતું. રોલાં બાર્થ જેવા વીસમી સદીના ખ્યાતનામ ચિંતક-વિચારક વિશે હેમંત દેવેએ રસપ્રદ વક્તવ્ય આપ્યું હતું. ‘બાર્થ’નો સાચો ઉચ્ચાર ‘બાર્ત’ છે એમ કહી તેમણે બાર્થનું જીવન, તેમના પર પડેલી પુરોગામીની અસરો અને સાહિત્યવિચાર વિશે વિગતે છણાવટ કરી હતી.

– દિલીપ રાવત

ગ્રંથ સાથે ગોઠડી

તા. ૩-૮-૨૦૧૨ના રોજ ‘ગ્રંથ સાથે ગોઠડી’માં અજય રાવલે અશ્વિન મહેતાકૃત ‘છબિ ભીતરની’ પુસ્તક વિશે રસપ્રદ વક્તવ્ય આપ્યું હતું. જેમાં લેખકે આપેલાં ઉમાશંકર જોશી, સ્વામી આનંદ, ઈન્દિરા ગાંધી તથા લેખકની માતાનું ચરિત્ર ‘બા’ વગેરે ચરિત્રોની વિગતે ચર્ચા કરીને તેમની વણસ્યશાયિલી જીવનની લાક્ષણિકતાઓને સોદાહરણ ચીંધી આપી હતી. અજયભાઈએ લેખકની વિલક્ષણ ગદ્ય ભાષાની પણ વિશેષતા તારવી આપી હતી. ઉપસ્થિત સાહિત્યરસિકોને આ પુસ્તકે વધુ આકર્ષિત કર્યા હતા. જેથી તેઓએ અજયભાઈને આ પુસ્તક વિશે બીજું વક્તવ્ય પણ આપવાની વિનંતી કરી હતી.

પાક્ષિકી

તા. ૧૬-૮-૨૦૧૨ના રોજ ઊર્મિ પંડિતે ‘અંશ’ વાર્તાનું પઠન કર્યું હતું. જેમાં વાર્તાવિષયક પ્રશ્નોની ચર્ચા કરી હતી.

વિવેચનશ્રેણી

વિવેચન શ્રેણીનું બીજું વ્યાખ્યાન અંતર્ગત તા. ૨૧-૮-૨૦૧૨ના રોજ સતીશ વ્યાસે ‘કથનકળા’ વિશે વક્તવ્ય આપ્યું હતું. જેમાં સતીશ વ્યાસે કથનના વિવિધ પ્રકારો સર્વશ્લોકથન, ફ્રેસ્ટ પર્સન તથા અતિકથન, અલ્પકથન, વર્ણનાત્મક કથન, સીધું કથન, તિર્યકકથન, સંન્નિધિયુક્ત કથન, કાવ્યકથન વગેરે કથનકળાના પ્રકારોની સરસ્વતીચંદ્ર, કાદમ્બરી, ગુનાઢ્યની બૃહદકથા, રામાયણ, મહાભારત વગેરે કૃતિઓનાં ઉદાહરણો

સાથે કથનકળાની વિશદ્ધ ચર્ચા કરી હતી. કથનકળામાં લેખકે કથા કરવાની નથી, કહેવાની છે. કથાને બહેલાવવું એ જ કથનકળાની વિશેષતા છે. ચારણ અને બારોટની કથન કરવાની કળા અલગ છે.

જેલ કાર્યક્રમો

૧. તા. ૨૨-૭-૨૦૧૨ના રોજ ભાવનગર જિલ્લા જેલમાં કાવ્યપઠનનો કાર્યક્રમ યોજાયો હતો. જેમાં સર્વશ્રી નિર્મળ ભટ્ટ, મનસુર કુરેશી, ભગવતીભાઈ મહેતા, સાધના ત્રિવેદી અને જયશ્રી બા ગોહિલે પ્રાર્થનાગીત / ભક્તિગીત જેવાં સ્વરચિત કાવ્યોનું ગાન/પઠન કર્યું હતું. અજય પાઠકે સંચાલન કર્યું હતું.

૨. તા. ૨૧-૦૭-૧૨ના રોજ અમદાવાદ જિલ્લા જેલમાં મહિલા કવયિત્રી સંમેલન યોજાયું. એમાં સુપ્રસિદ્ધ નવલકથાકાર શ્રી કાજલ ઓઝા-વૈદ્ય, શ્રી દક્ષાબહેન પટેલ, ભાગવતીબહેન પંડ્યા અને શ્રી તૃપ્તિબહેન કડિયાએ સ્વરચિત કાવ્યોનું પઠન કરી બંદીવાન બહેનોને રસતરબોળ કર્યાં હતાં. શ્રી કાજલબહેન ઓઝાએ તમામ બહેનોને પોતાનો જ પરિવાર આ જેલની ચાર દીવાલોમાં છે એવું કહ્યું. તેઓને વાંચવા-લખવાની પ્રવૃત્તિ કરવા અંગે ખાસ ધ્યાન દોર્યું. કાર્યક્રમનું સંકલન ગંગારામ વાઘેલાએ કર્યું હતું.

૨. તા. ૨૧-૦૭-૧૨ના રોજ મહેસાણા જિલ્લા જેલમાં શ્રી વિનાયક રાવલના સંચાલન હેઠળ કાવ્યપઠન અને કાવ્યસ્વાદના કાર્યક્રમમાં શ્રી જિતેન્દ્ર કા. વ્યાસ (પાટણ) અને વિષ્ણુ પટેલે ભાગ લીધો હતો.

૩. તા. ૨૩-૦૭-૧૨ના રોજ નડિયાદ જિલ્લા જેલમાં જઈ, કવિ સંમેલનમાં અમદાવાદના યુવા કવિમિત્રો શ્રી મનીષ પાઠક, અનિલ ચાવડા, ભાવેશ ભટ્ટ, તેજસ દવે અને મધુભાઈ પટેલે પોતાની કવિતાઓનું પઠન કરી જેલના બંદીવાન મિત્રોને આનંદવિભોર કરી મૂક્યા.

૪. તા. ૫-૮-૨૦૧૨ના રોજ અમદાવાદ મધ્યસ્થ જિલ્લા જેલમાં જેલ અધિક્ષક અને બંદીવાન મિત્રોની હાજરીમાં સંતવાણીનો કાર્યક્રમ યોજાઈ ગયો. શ્રી ગંગારામ વાઘેલા અને તૃપ્તિબહેન કડિયા, ગાયક, તબલા ઉસ્તાદ સચિનભાઈ, ઢોલકનું ધિંગાણું જેકપ ઉસ્તાદ, બેન્જો માસ્ટર ધનજીભાઈ ભૂતડિયા, મંજીરાનાં માણીગર શુભાંગ વાઘેલા, બાળકલાકાર વિજય વાઘેલા અને નરેન્દ્ર પુરણીયાએ સંતવાણીના કાર્યક્રમમાં ભાગ લીધો હતો.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનાં આગામી કાર્યક્રમો

ગુજરાતી ભાષા અને કમ્પ્યુટર સજ્જતાનો વર્ગ

સંયોજક રૂપલ મહેતા. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અને ગુજરાતી લેક્સિકોનના ઉપક્રમે ગુજરાતી ભાષા અને કમ્પ્યુટર સજ્જતાનો વર્ગ તા. ૧૪, ૨૧, ૨૮-૯-૨૦૧૨ સાંજે ૫.૦૦થી ૬.૩૦. સાહિત્યકારો, લેખકો, પત્રકારો, અધ્યાપકો, શિક્ષકો, સાહિત્યરસિકો, ભાષાપ્રેમીઓ તથા વિદ્યાર્થીઓ માટે ગુજરાતી ભાષા-કમ્પ્યુટરની અભિમુખતા માટે એક તક.

ગ્રંથ સાથે ગોઠડી

સંયોજક : હરીશ ખત્રી, ઈતુભાઈ કુરકુટિયા. તા. ૫-૧૦-૨૦૧૨, શુક્રવારે સાંજે ૬.૦૦ કલાકે પુસ્તકનો આસ્વાદ.

વિશ્વ કવિતા કેન્દ્ર

શ્રી ધીરુ પરીખ : તા. ૫, ૧૨, ૧૯, ૨૬ સપ્ટેમ્બર બુધવારે સાંજે ૭.૦૦ કલાકે બુધસભા

અનુવાદ : અભિમુખતા

સંયોજક : રૂપા શેઠ. તા. ૧૧-૯-૨૦૧૨ મંગળવારે સાંજે ૬.૦૦ કલાકે સંજય ભાવે અનુવાદ વિશે વ્યાખ્યાન આપશે.

એની સરૈયા લેખિકા પ્રોત્સાહન નિધિ

સંયોજક : પ્રજ્ઞા પટેલ, પારુલ દેસાઈ. તા. ૧૦-૯-૨૦૧૨, સોમવાર બપોરે ૪.૦૦ કલાકે ઉષા ઉપાધ્યાયની ઉપસ્થિતિમાં લેખિકાઓનું કાવ્યપઠન.

નવોદિત સર્જક સાથે સંવાદ

સંયોજક : ધ્વનિલ પારેખ. તા. ૨૧-૯-૨૦૧૨, શનિવારે સાંજે ૫.૦૦ કલાકે નવોદિત સર્જક સાથે સંવાદ થશે.

પાક્ષિકી

સંયોજક : દીવાન ઠાકોર. તા. ૨૦-૯-૨૦૧૨ ગુરુવારે રાજુલ આઝાદ મૌલિક વાર્તાનું પઠન કરશે.

જ્ઞાનસત્રનો વિગતવાર કાર્યક્રમ

તારીખ : ૨૧/૨૨/૨૩ ડિસેમ્બર-૨૦૧૨

યજમાન સંસ્થા : વીર નર્મદ દક્ષિણ ગુજરાત યુનિવર્સિટી, સુરત

જ્ઞાનસત્રનાં અધ્યક્ષ : શ્રી વર્ષા અડાલજા

પહેલી બેઠક : તા. ૨૧-૧૨-૨૦૧૨, શુક્રવાર, સવારે ૧૧.૦૦થી ૧.૦૦

ઉદ્ઘાટન-બેઠક

અધ્યક્ષ : શ્રી વર્ષા અડાલજા

પ્રમુખશ્રીનો પરિચય : શ્રી રઘુવીર ચૌધરી

પ્રાસંગિક : શ્રી અનિલા દલાલ / શ્રી ભગવતીકુમાર શર્મા

અતિથિ વિશેષ તથા અન્ય મહેમાનો

બીજી બેઠક : તા. ૨૧-૧૨-૨૦૧૨, શુક્રવાર, બપોરે ૨.૩૦થી ૫.૩૦

અધ્યક્ષ : રવીન્દ્ર પારેખ

સર્જકનું પુનઃમૂલ્યાંકન : જયંત પાઠક

કવિતા : સતીશ વ્યાસ

સર્જનાત્મક ગદ્ય : મણિલાલ હ. પટેલ

વિવેચન : નલિની માડગાંવકર

સંચાલન : નીતિન વડગામા

ત્રીજી બેઠક : તા. ૨૧-૧૨-૨૦૧૨, શુક્રવાર, રાત્રે ૭.૩૦થી ૮.૩૦

પારિતોષિક વિતરણ

સંચાલન : અધ્યક્ષ શ્રી વર્ષા અડાલજા, પ્રફુલ્લ રાવલ

ચોથી બેઠક : મળેલા જીવનું વાચિકમ્

સંકલન અને નિર્દેશન : પરેશ નાયક, સહયોગ : દૃષ્ટિ પટેલ

કલાકારો : રાજુ બારોટ, આરતી પટેલ, અર્ચન ત્રિવેદી, મોરલી પટેલ,

ભરત ઠક્કર, જિગીશા ત્રિવેદી, તુષાર દવે.

તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, સવારે ૮.૦૦થી ૯.૩૦

મધ્યસ્થ અને કાર્યવાહક સમિતિની સંયુક્ત બેઠક

પાંચમી બેઠક : તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, સવારે ૧૦.૦૦થી ૧.૦૦

બે વર્ષનાં સાહિત્યનું સરવૈયું (૨૦૧૦-૨૦૧૧)

કવિતા, નાટક, વિવેચન, ચરિત્ર-સાહિત્ય, અનુવાદ

અધ્યક્ષ : દીપક મહેતા

સંચાલન : કીર્તિદા શાહ

છઠ્ઠી બેઠક : તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, બપોરે ૩.૦૦થી ૬.૦૦
ટૂંકી વાર્તા, નવલકથા, નિબંધ, સંશોધન-સંપાદન, બાળસાહિત્ય
અધ્યક્ષ : કિરીટ દૂધાત
સંચાલન : જનક નાયક

સાતમી બેઠક : તા. ૨૨-૧૨-૨૦૧૨, શનિવાર, રાત્રે ૮.૩૦થી
યજમાન સંસ્થા દ્વારા આયોજિત સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ

આઠમી બેઠક : તા. ૨૩-૧૨-૨૦૧૨, રવિવાર, સવારે ૯.૦૦થી ૧૧.૩૦

સાહિત્યસ્વરૂપ : નવલકથા : સમકાલીન નવલકથા
અધ્યક્ષ : ધીરેન્દ્ર મહેતા
વક્તા : ભરત મહેતા (સ્થિત્યંતર સામગ્રીલક્ષી)
ગુણવંત વ્યાસ (સ્થિત્યંતર સ્વરૂપલક્ષી)
યોગેન્દ્ર વ્યાસ (ભાષાકર્મ)
સંચાલન : યોગેશ જોષી

નવમી બેઠક : તા. ૨૪-૧૨-૨૦૧૨, રવિવાર, સવારે ૧૧.૩૦થી ૧.૦૦
(યજમાન સંસ્થા)

દશમી બેઠક : બપોરે ૧.૦૦થી ૧.૩૦ સમાપન બેઠક
આભારદર્શન : યજમાન સંસ્થા વતી : દક્ષેશ ઠાકર
ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ વતી : રાજેન્દ્ર પટેલ

અભિનંદન

બંધારણીય જોગવાઈ અનુસાર ઉપપ્રમુખની ખાલી પડેલી જગ્યા માટે મધ્યસ્થ સમિતિની તા. ૮-૭-૨૦૧૨ની મળેલી બેઠકમાં સર્વાનુમતે પ્રસિદ્ધ વિદ્વાન શ્રી કુલિનચંદ્ર યાજ્ઞિક સાહેબની વરણી કરવામાં આવી છે. આ માટે એમને હાર્દિક અભિનંદન.